gesproken, doch de dieren genoemd naar hun aard. En nadat langs dezen weg het beeld van zijn naaste (de vrouw) voor den geest hem was komen te staan, vóórdat ze werkelijk er was, bad hij tenslotte om haar, en kwàm ze ook „in de buurt"; hij had ze daar „gezien", eer ze er was. Hij noemde ze „mannin". Een duidelijke naam? Niet zonder exegese; want hij had dien naam wel ook reeds in zijn geest gehad, voordat de vrouw geschapen was; maar toen had daar niet meer in gelegen, dan dit ééne, dat zij bij hem zou passen. Maar later — na haar feitelijke schepping — legt hij ook dat àndere element er in, dat zij uit hem genomen was; en daarop had hij niet gerekend; 't was ook nog nooit vertoond in heel de dierenwereld. Zoo beteekent de term „mannin" iets anders in de taal van vóór, dan in die van nà de schepping van de vrouw; en is de eerste naamgeving onder menschen reeds bewijs, dat omschrijving en analyse een naam, een term hebben toe te lichten, teneinde zóó hem in te kunnen schakelen in 't verkeer, omdat de naaste in de buurt is, en opdat hij daar blijve, sprekende en hoorende overeenkomstig roeping en aard. Wil Adam na de schepping der vrouw contemporaine (gehoorzamende) taal spreken, dan moet hij de „symbolische beteekening" (ik neem den term nu even over), die in den naam „mannin" gegeven was, zóó als hij vóór de schepping der vrouw hem zich had ingedacht, als onvolledig zien. De termen zijn pas recht hanteerbaar in en tegelijk met het verkeer (het sociale element). Juiste termen hebben is wat anders dan juist taal spreken.

j. Inzake een woord als „objectief" (e.d.) kan men derhalve slechts elkaar tegemoet komen, als men de termen meer als zaak van levend en beweeglijk taal-verkeer leert zien. Het woord is niet „eindeutig"? O neen, zeker niet. Maar is de term „wet" het wel? De term „idee"? De term „functie", „kring", „zijde", „zin"? Is „objectief" onduidelijk, en „objectsfunctie" niet? Verzuchtingen slaken over woorden met meer dan één beteekenis kan men dagelijks; maar juist om dat te helpen voorkomen, ook bij wie bij het aanhooren der termen „wetsidee", etc. zuchten; „wat bedoelt de redenaar nu eigenlijk?" heb ik zoo sterk op dat gemeenschapselement den nadruk gelegd.

k. Als dus Ds Spier zegt: **„voordat"** we die en die woorden gebruiken, moeten we eerst die en die vragen beantwoorden, dan stel ik daar tegenover mijn: **„nadat"** we die en die woorden gebruikt hebben, komen we tot die en die vragen. En ik meen, dat dit chronologisch juist is. De reformatie, ook van de taal, „vindt" altijd een gegeven toestand; en de reformator zegt dan tot zichzelf, dat het historisch gewordene wel niet normatief is, doch dat het wel degelijk heeft ge-normeerd. D.w.z. het mòcht wel niet leiding geven, maar het deed het toch. Er is geschreven, en er is geschied. De duidelijkheid kan niet van uit de juistheid worden benaderd, en het kan ook niet omgekeerd, maar — ze moeten beide tegelijkertijd worden gezocht temidden van de woelige grilligheden van een krom en verdraaid geslacht door den dienst van geloof, hoop en liefde. Het geïsoleerde „standpunt", waarop ik juiste termen schep, om „vandaar" de duidelijkheid te benaderen, is fictief.

l. Op de vraag aan het slot: „is het dan zoo erg?", behoef ik niet te antwoorden. Ik vond niets „erg"; ik heb alleen maar getracht, klachten van anderen, die het „erg" en „erger" dan vóór Assen vinden, af te wijzen, en elkaar te leeren begrijpen.

K. S.

LITERATUUR EN KUNST

De stichter van de Kaapkolonie.

Dr E. C. Godée Molsbergen: Jan van Riebeek en zijn tijd. „Patria" III. — P. N. van Kampen N.V., Amsterdam, 1937.

Tegenwoordig wordt de verhouding tusschen Nederland en Zuid-Afrika weer beter dan die een tijdlang is geweest. Het verstevigd nationalisme heeft ook den band weer nauwer aangehaald, die ons met onze stamverwanten in het buitenland verbindt.

't Is al weer zoo lang geleden, dat de oorlog in Zuid-Afrika hier groote beroering veroorzaakte en vele Nederlanders er toe bracht naar Afrika te gaan om mee te strijden aan de zijde der Boeren. Slechts de ouderen weten nog te spreken van de prachtige daad onzer regeering, die een oorlogsschip heenzond om den grijzen president naar ons land te halen. De jongeren kennen uit Pennings boeken de geschiedenis der haast legendarische helden uit dien oorlog.

In 1902 verloren we Zuid-Afrika als het ware voor de tweede maal. Uit de geschiedenis herinneren zich velen nog vaag, dat wij in 1815 al onze koloniën, die Engeland tijdens den Franschen tijd bezet had, terug ontvingen behalve de Kaapkolonie. En hoewel de Boeren later voornamelijk woonden in het zelfstandige Transvaal, was het contact met hen verloren, omdat er geen verbinding meer was.

In de laatste jaren, nu de dominion Zuid-Afrika zoo goed als zelfstandig is geworden, worden de oude betrekkingen weer aangeknoopt. Een gezant van Hollandsche afkomst vertegenwoordigt zijn land bij ons en heeft enorm veel gedaan om de handelsbetrekkingen te verstevigen en Hollandsche jongelui naar Afrika te doen emigreeren.

Hoewel de bewoners van Z.-Afrika, door hun eigen taal zoowel in school als in de kerk te gebruiken, verder van ons af zijn komen te staan, wordt de stamverwantschap nog wel zoo gevoeld, dat er hernieuwde belangstelling is gekomen voor het land en zijn volk.

De tragische ondergang van de republiek, door den rijkdom aan goud en diamanten in den bodem, is ieder bekend. De langzame opkomst van de armoedige, geldverslindende Kaapkolonie is minder bekend. Het is daarom goed gezien van den redacteur der „Patria"-serie, een der deeltjes te wijden aan den stichter van de Kaapkolonie, Jan van Riebeek.

De titel belooft meer dan een biografie van dezen flinken Hollander, daar ook zijn tijd beschreven zal worden, en een stuk zeventiende eeuwsch Oost-Indië. Deze laatste toevoeging is van belang. Niet om de Kaap gaat het allereerst, maar om Indië.

Heel goed laat de schrijver uitkomen, door het levensverhaal van Jan van Riebeek, dat de Oost-Indische Compagnie een handelsonderneming was, die in de eerste plaats uit was op geldverdienen. Daarom zocht zij vooral die streken op, waar de meeste winsten te behalen schenen.

Wanneer de jonge onderchirurgijn in 1640 in Batavia aankomt, wordt hij spoedig zoo door de grootsche opvatting der compagnie aangegrepen, dat hij zijn medisch baantje er aan geeft en in dienst treedt bij de Algemeene Secretarie te Batavia. Zijn ijver en plichtsgevoel vestigen spoedig zoo de aandacht op den jongen man, dat hij hooger op gaat klimmen en uitgezonden wordt naar de buitengewesten.

Tamelijk beknopt, maar toch zeer overzichtelijk en duidelijk zet de deskundige schrijver uiteen de wijze van optreden der Compagnie tegenover de toenmaals nog onafhankelijke Indische vorsten. Omdat Van Riebeek in zooveel streken is geweest, krijgt de lezer een goed beeld van Indië in de 17e eeuw. Atjeh, dat ons later zoo de handen vol zou geven, was het eerste land, dat de jonge secretaris bezocht.

Uitvoeriger en interessanter nog wordt beschreven de handel op Japan en China, die groote winsten afwierp, niet alleen voor de Compagnie, die alleen van alle blanken het recht had met Japan te handelen van uit Deshima, 't kunstmatig gevormde eilandje aan de Japansche kust, maar ook voor haar dienaren, die met verboden privé-handel dikwijls een aardigen duit verdienden. Dat de Compagnie dezen particulieren handel zooveel mogelijk tegenging en strafte, is licht te begrijpen, en het is dan ook wegens verdenking daarvan, dat na enkele jaren de koopman Van Riebeek terugge-

POPULAIR-WETEN-SCHAPPELIJKE SCHETSEN

Uit het Martyrium van Guido de Brès.

II.

(Dit gedeelte begint met het verhaal van zijn aankomst te Doornik en de eerste twistgesprekken.)

Daar aangekomen zijnde werden wij van elkaar gescheiden en met zware ketenen beladen. In zulk een toestand werd ik bezocht door een groot aantal voorname heeren en gehuwde zoowel als ongehuwde dames, dewelke (naar zij zeiden) ten zeerste verlangd hadden mij te zien, omdat zij hadden hooren spreken over Guy de Brès en hem nooit hadden kunnen aanschouwen. [1])

Sommigen dreven den spot met mij, anderen voegden mij beleedigingen toe, weer anderen hadden medelijden en medegevoel, en verscheidenen wilden een dispuut aangaan: maar wanneer zij vastgezet waren zeiden zij: Wij zijn geen Theologen. De Commissarissen gaven mij toe, dat men zeker geen Heiligen moet aanbidden, noch de Maagd Maria, maar alleen maar één God. Wien ik dan zeide: Zij derhalve, die hen aanbidden, dwalen. Hierop antwoordden zij, dat men wel kan bidden en de Heiligen aanroepen. Waarop ik wederom antwoordde, dat de étymologie van het woord „Adoratio" beteekent: een gebed richten tot iemand, en dat als men de Maagd niet moet aanbidden, noch de Heiligen, volgens hun zeggen, dat men dan ook niet tot hen bidden moet, want dat is éénzelfde zaak.

Ziedaar, mijn broeders, hoe de onwetenden en de blinden elkaar tegenspreken, daar zij niet zeker zijn van wat zij gelooven, en alleenlijk vervuld van een ijdel gepraat om de kleine kinderen bang te maken.

(Over het geloof.)

En ziet, toen de aanval van dit spiegelgevecht geëindigd was, kwamen er twee anderen, van welke de eene zeide, dat hij evengoed zou preeken als een dienaar des Woords, indien hij er zich de moeite toe wilde geven: op die manier bazelde hij veel, en heel dwaas. Toen ik dat zag en hoorde, zeide ik hem: Mijnheer, ik zie wel, dat gij heel geleerd zijt: daarom vraag ik u: zoudt ge mij wel willen zeggen wat geloof is?

Waarop hij, geheel en al ontsteld blijvende, een kleur kreeg.

Vervolgens, moed genomen hebbende (naar het hem toescheen) zei hij mij, dat het was de geboden Gods te volbrengen. Waarop ik hem zeide, dat ik niet vroeg, welke de vruchten des geloofs waren, doch wat geloof was: Evenwel was hij zoo geleerd, dat hij mij niets anders wist te zeggen.

(Over de beelden.)

En daarna spraken zij over de beelden: de eene zeide, dat hij alle beelden uit de kerken niet hooger achtte dan een (gebeeldhouwd) aapje, dat hij aanwees op de leuning van een bank.

De andere verzette zich daartegen, zeggende, dat hij hen hooger achtte wegens de plaats (waar zij zich bevinden). Ik zeide hen: Heeren, wilt derhalve eerst tezamen redetwisten en het eens worden en dan zullen wij over andere zaken spreken.

Want, aangezien volgens uw beweren de plaats (waar zij zich bevinden) de beelden van meer waarde maakt, dan moet men dit aapje van die bank afsnijden en het naar de kerk brengen en dan zal het dus van evenveel waarde zijn als (de beelden) die zich daar bevinden.

(Over het avondmaal en de sacramenten.)

Andere soortgelijke vertoogen werden nog gehouden, maar aangezien zij zoo onzinnig zijn, dat zij niet de moeite waard zijn hen weer te geven, onthoud ik mij er van er meer over te schrijven, ten einde u een ander twistgesprek te doen hooren dat dadelijk daarna mij werd aangeboden.

Dit bestond daaruit, dat de Heer de Tramery, kapitein, tot mij kwam, vergezeld van vijf à zes soldaten en een priester (die door zijn gebaren en zijn houding genoegzaam te kennen gaf, dat hij dronken was en dat hij meer gedronken had dan goed voor hem was): en vervolgens stelden zij mij verschillende vragen, vooreerst, en onder anderen, spraken zij over het Avondmaal. Waarop ik de gelegenheid waarnam hen te vragen wat een sacrament is.

Al degenen, die vóór mijn vraag maar raak praatten als papegaaijen, zwegen plotseling botweg, daardoor wèl te kennen gevende, dat zij uit hun rol vielen. Alsdan, dien eerbiedwaardigen priester ziende, zeide ik: Daar is een man der kerk, zijn ambt bestaat uit het toedienen der sacramenten, hij zal ons wel zeggen, wat dat is. Hij antwoordde zonder aarzelen, dat dit een geheimenis was, onbekend aan God en aan de menschen. Ik hoorde het niet goed: maar eenigen van hen, die dicht bij hem stonden, zeiden mij, dat hij zulks geantwoord had.

En dat was voorwaar wèl een liturgisch antwoord even waardig als zijn priesterschap, en ik was beschaamd over zulk een grove ezelachtigheid. Dan brachten zij in dit twistgesprek dikwijls naar voren het „hoc est enim corpus meum". [2]) Maar ik zeide hen dat wij deze woorden moeten verstaan gelijk de oudste kerkdoctors hen hebben uitgelegd. En onder de andere Doctoren stelde ik Sint Augustinus voorop, die zegt: De Heere heeft geen enkele moeilijkheid geschapen door te zeggen „Dit is Mijn lichaam" toen Hij het kenteeken van Zijn lichaam gaf. [3])

Ziedaar, zeide ik, hoe deze goede en getrouwe Doctor deze aangelegenheid oplost, welke heden ten dage zooveel wordt besproken. Toen zij dit antwoord hadden gehoord, dat het insluiten van het lichaam van Jezus Christus in een ouwel tusschen twee wafelijzers gebakken [4]) niet begunstigde, begonnen zij te zeggen (als bij wijze van uitroep) Het teeken? het teeken?

Zeker, zeide ik, het teeken: want zóó spreekt Sint Augustinus. Ziet of gij de uitlegging, welke hij geeft, wilt volgen. Alsdan drong zich de priester (welke de edellieden hadden doen terugwijken, omdat hij alles bedierf) opnieuw door het heele gezelschap heen en merkte over de uitspraak van den heiligen Augustinus op: Er volgt verder, zeide hij, op deze zelfde plaats: „Est vera caro Christi." [5]) De domheid van dezen priester verwonderde mij nog meer toen hij zulk een wanhopige onbeschaamdheid ten toon spreidde, zoodanig, dat ik hem zeide, dat zulks niet in Sint Augustinus stond: en dat hij zulk een heldere uitspraak niet moest vertroebelen, en dat zulks niet overeenstemde met wat hij (ken)teeken noemt: overigens dat hij zulks moest trachten wijs te maken aan kleine kinderen en niet aan mij.

Dan, nadat ik hen gezegd had, dat ik mij aanbood aan te toonen door de boeken van den Paus zelve, dat de Pauselijke leer valsch is: gingen zij heen, mij zeggende, dat ik mij over heel wat beroemde, en dat de predikanten van Doornik nooit hadden durven disputeeren tegen hen die zich aanboden.

Waarop ik hen zeide, dat men de proef moest nemen met dat, waarop ik mij beroemde, en dat ik meer begeerde te disputeeren, dan te eten en te drinken.

De eerwaardige priester zeide, toen hij vertrok, dat ik een brandstapel noodig had om een twist-

roepen werd naar zijn vaderland om zich voor „Heeren Zeventien" te verantwoorden.

Op den terugweg maakte Van Riebeek kennis met de Kaap, omdat men daarvandaan schipbreukelingen moest halen. Deze korte kennismaking werd van groot belang voor hem en ons land. Want toen na enkele jaren de Compagnie iemand vroeg om als opperhoofd naar de Kaap te gaan, bood Van Riebeek zich aan en werd aangenomen. Het doel was, een vaste nederzetting daar te stichten, opdat de uit- en thuisvarende schepen zich er van versch water, groenten en vleesch zouden kunnen voorzien. Niemand, ook Van Riebeek niet, ondanks zijn grootsche en fantastische plannen, vermoedde welk een historische gebeurtenis het was, toen hij in 1652 voet aan wal zette.

Uitvoerig en prettig wordt in bovengenoemd werkje de geschiedenis van onze vestiging aan de Kaap beschreven. Aanhalingen uit brieven, officieele documenten geven een juisten kijk op de menschen en hun werk.

Uitmuntend worden door een goede verhouding tusschen de resultaten van diepgaand onderzoek, en beschreven avonturen, het belang en de moeilijkheden van de jonge stichting beschreven.

De vroomheid van die voortrekkers, die zich heusch niet verborgen hield achter het formulier van het scheepsgebed, dat om bijzonderen zegen en winst vroeg voor de Compagnie, heeft hen bezield bij hun moeilijke werk en deed hen standhouden, als ondergang dreigde. Veel van de doorlastendheid en godsvrucht van Van Riebeek leeft nog voort in het oude Boerenvolk.

De laatste hoofdstukken van dit interessante boek beschrijven de teleurstelling die Van Riebeek in Indië ondervond, waar hij niet het ambt verkreeg, waarop hij door zijn verdiensten aanspraak meende te kunnen maken. Zijn naam kwam in vergetelheid, zijn grafzerk sierde langen tijd een Chineeschen paardenstal. Tot hieraan een einde kwam, doordat de brokstukken ervan naar Zuid-Afrika vervoerd werden, waar de steen werd hersteld en tot gedachtenis aan den stichter der Kaapkolonie opnieuw werd opgericht.

Dit boekje, dat zonder ophef, eenvoudig door de feiten te laten spreken, het leven en het levenswerk van een groot man uit onze gouden eeuw beschrijft, verdient ten volle, dat allen die belangstellen in onze koloniale geschiedenis, het lezen. Het is een daad van eenvoudige rechtvaardigheid.

Gr. H. S.

UIT DE HISTORIE

Calvijn krijgt de broeders tegen zich in de zaak van Caroli.

Na een Roomsche periode werd Caroli in 1539 weer „Gereformeerd". Hij vroeg een onderhoud aan met Farel en Viret en dezen lieten zich zoo bepraten, dat zij hem „alles vergaven". Zij schreven aan de Heeren te Bern, dat zij hen verzochten in den Naam van den Heere Jezus om „onzen broeder Caroli te steunen, opdat hij niet al te zeer door droefheid overstelpt worde". De Heeren van Bern lieten hem echter arresteeren. Caroli smeekte om barmhartigheid. Hij verliet het land van Bern en kwam over Bazel te Straatsburg, juist in den tijd dat Calvijn zich daar bevond na zijn verbanning uit Genève.

Caroli was in Bazel vriendelijk ontvangen door Professor Gryneus en deze had hem een aanbevelingsbrief meegegeven aan Calvijn.

In Straatsburg zocht de boeteling Capito, Bucer en Calvijn op en verzocht een samenspreking.

Begin October 1539 werd deze samenspreking gehouden, doch Calvijn was weggebleven, omdat hij vreesde weer scherpe woorden te zullen zeggen en de geesten te verbitteren en om Caroli vrij te laten spreken.

Nadat Caroli was vertrokken kwam Calvijn en zette van zijn kant de zaken uiteen voor de broeders. Maar één punt gaf hem moeite bij de broeders, n.l. dat hij de drie oude belijdenissen niet op de termen „Driëenheid" en „Persoon" wilde onderteekenen. De schijn was tegen hem. Nadat Calvijn naar huis gegaan was, stelden de predikanten een reeks artikelen op, waarin de verzoening kon vastgelegd worden.

Laat in den nacht zond men deze artikelen aan Calvijn met het verzoek, dat hij ze ook zou onderteekenen. Teekende hij niet, dan was er kans, dat hij de geheele vergadering tegen zich kreeg en men dus de partij van Caroli zou kiezen.

Maar hoe kon Calvijn teekenen! De sluwe boeteling had ook een artikel geplaatst gekregen, waarin stond, dat hij „de beleedigingen (van Calvijn) die hem tot afval hadden gebracht (N. B.) overgaf aan God..."

En dàt artikel hadden de broeders opgenomen! Daarmee kozen zij reeds de zijde van den gevaarlijken Caroli, die in staat was de kerk des Heeren te verwoesten. Calvijn ontstelde hevig. Hij schreef den 8sten October aan Farel: „Deze artikelen werden mij laat in den nacht toegezonden. Toen ik ze las, ontstelde een zinsnede, (n.l. de bovengenoemde), mij zoo, dat ik mij niet herinner in dit geheele jaar zoo bedroefd te zijn geweest. 's Morgens vroeg liet ik Sturm roepen. Ik klaagde hem mijn verdriet. Hij vertelde het aan Bucer. Toen noodigden zij mij tot een bespreking op een bepaald uur in het huis van Matthias Zell, om mee te deelen wat mij drukte.

Daar viel ik in zware zonde, omdat ik geen maat wist te houden. De gal liep mij zoo over, dat ik mijn bitterheid naar alle zijden uitgoot. Er was wel eenige reden tot verontwaardiging, maar ik had gematigd moeten zijn.... Ik eindigde met de woorden: liever sterven dan onderteekenen.

Van weerszijden was de verbittering zoo groot, dat ik tegen Caroli niet bitterder had kunnen zijn, als hij tegenwoordig was geweest.

Ten slotte liep ik boos weg. Bucer ging mij na, en bracht mij door zijn spreken tot bedaren en bracht mij weer naar de anderen terug. Ik zeide, dat ik nog eens overleggen zou eer ik besliste.

Toen ik thuis kwam overviel mij zulk een smartaanval, dat ik geen uitweg vond dan in zuchten en schreien. En (schrijft Calvijn aan zijn beste, al te goedige vriend Farel) het kwelde mij des te meer, dat gij de oorzaak van al deze ellende waart. Want telkens weer hielden de broeders mij de zachtmoedigheid voor, waarmee gij Caroli hebt aangenomen. Dat ik uw voorbeeld niet volgde was mijn koppigheid. Bucer speelde alle mogelijke rollen om mijn hardheid te doen wijken, maar hij hield mij telkens op een irriteerende manier uw voorbeeld voor oogen. En gij kunt daarbij uw onbedachtzaamheid en al te groote bereidwilligheid niet goed praten. Ja, om het u eerlijk te zeggen: van u had men meer ernst en trouw en maathouden mogen verwachten. .... Nu is het mij een zekeren troost u aan te klagen als de schuldige, die mijn ergernis gaande maakte. Had ik u voor mij gehad en u kunnen toespreken, dan had ik het gansche onweer over uw hoofd losgelaten."

Aan het slot van dezen brief schrijft Calvijn aan zijn vriend: „daar ik weet, dat gij genoegzaam aan mijn bitterheid gewend zijt, zoo schrijf ik geen verontschuldiging, dat ik u zoo onbeleefd heb aangepakt".

Hier is tweeërlei in te lezen. Eenerzijds: het spijt mij van mijn boezemzonde, de drift, die zich steeds weer mengt in mijn ijver voor de zaak des Heeren, ik beken daarover mijn schuld. Maar anderzijds: ik schrijf u geen verontschuldigingen, want persoonlijk kennen we elkaar genoeg en dan zijn er niet zooveel woorden voor noodig. Doch in de groote zaak, die ons beiden verbindt met onverbrekelijke banden, heb ik volkomen gelijk. Caroli is een groot gevaar voor de kerk.

---

gesprek aan te gaan. Ook de heer de Tramery zeide, toen hij vertrok, dat ik nog veel boosaardiger was dan mijn metgezel.

(Bezoek van de Gravin du Reu.)

En ziet, daarna kwam mevrouw de gravin du Reu, vergezeld van talrijke jonkvrouwen. Terwijl zij den grooten ijzeren ketting, waaraan ik vastgemaakt was, bezag, zeide zij: Mijn God, mijnheer Guy, ik begrijp niet hoe gij kunt slapen, eten en drinken: het schijnt mij toe, indien ik in uw plaats was, dat ik van angst zou sterven! Mevrouw, zeide ik, de goede zaak, die ik steun, en het goede geweten dat God mij geeft, doen mijn slapen, eten en drinken, meer op mijn gemak dan al dezulken die mij kwaad willen doen: en wat betreft mijne ketenen en mijne boeien, daar is veel voor noodig, dat zij mij zouden schrik aanjagen, of dat ze mij zulk een schrik zouden inboezemen dat mijn rust er door verstoord zoude zijn: dat integendeel ik er mij in verheug en er mijn eer in stel, en dat ik hen kostbaarder acht dan de gouden kettingen en lammeren en andere dergelijke kostbare sieraden: immers zij zijn voor mij veel profijtelijker en wanneer ik het geluid van mijne ketenen hoor, dan schijnt het mij toe, of ik me een zacht muziekinstrument in de ooren hoor klinken: niet dat dit het gevolg is van den aard van dit soort ketenen: maar van de oorzaak om welke ik mij aldus behandeld zie: welke is het heilige Woord Godes.

De edelvrouwe zeide mij ook dat zij gehoord had dat ik in mijn preeken niets heel liet van den godsdienst der Roomsche kerk. Waarop ik antwoordde, dat ik erover sprak naar gelang mijn tekst het vereischte, en niet anders: en wanneer de leer die ik preekte het vereischte, dat ik hiervoor dan niet terugdeinsde, temeer daar men volgens mijn ambt het volk moet waarschuwen tegen de misbruiken en de afgoden-diensten, die de arme zielen ten verderve voeren. Die Vrouwe zond een zekere hoeveelheid wijn aan mijn metgezel, terwijl ze hem liet weten dat indien hij wilde terugkeeren in de Roomsche kerk, zij hem alle dagen evenveel zou geven.

Ik denk, dat zij van hem wel een „wijnkatholiek" [6]) had willen maken: maar zij verloor er haar tijd mede.

(Over het vagevuur.)

Er was daar ook een zeker iemand die, mij over het vagevuur sprekende, mij ten beste gaf hetgeen Virgilius in de Eneïde heeft geschreven, en over een zekeren Tantalus, die in het water stond tot aan zijn kin en wanneer hij wilde drinken, dan week het water terug en dat hij zoodoende gestraft werd voor zijn misdaden, en dat de anderen gehangen waren in den wind om hen zoo te laten boeten, etc.

Maar om zijn aanval af te slaan, zeide ik hem met een enkel woord: Mijnheer, dat is een oudevrouwen-vertelsel: als men wil, dat wij iets gelooven, dan moet men het gezag der goddelijke geschriften aanvoeren. Alsdan zeide hij mij, Ik dacht wel, dat gij mij dat zoude antwoorden.

(Bezoek van jonge meisjes.)

Er kwamen nog andere jonkvrouwen, waarvan er verschillende jong waren en knap opgetuigd. Alsdan zeide een oudere dame: Hier is genoeg, om mijnheer Guy in verzoeking te brengen op het gezicht van zooveel mooie meisjes. Alsdan zeide ik haar, Mejuffrouw, houd de verzoeking van uw priesters en monniken bij u: want gij weet, dat zij ondernemingsgezind zijn wat aangaat dergelijke waar.

(Over de verhouding accidentia-substantie.[7])

Op een anderen dag kwam een groot gezelschap mij bezoeken, waaronder er verschillende waren, die den indruk wilden geven van zeer geleerd te zijn. Wij behandelden de accidentia zonder substantie, te weten, of zij kunnen bestaan zonder hun onderwerp, en te weten of de accidentia zonder substantie gewicht hebben.

De één zeide mij zeer overtuigd van ja; twee anderen uit zijn gezelschap spraken hem tegen. Wordt het, zeide ik hen, eerst onder elkander eens, en vervolgens zullen wij er een eind aan maken. Toen ik hen dit gezegd had, voegde ik eraan toe: Aangezien er in het Sacrament niets over blijft dan de accidentia zonder substantie, wat is er dan wat weegt?

Is het dézelfde zwaarte, die gewicht uitoefende vóór de consecratie? Men kan niet zeggen, dat dit de substantie van het brood is: Want men zegt, dat deze er niet meer in aanwezig is: ook zijn het niet de accidentia (eigenschappen), te weten ronde vorm, witte kleur, grootte, zonder hun substantie: nog minder het lichaam van Christus: Want een lichaam, zoo groot en zoo zwaar als het aan het kruis hing, weegt meer dan de substantie van zulk een weinig broods.

Toen zij dit betoog hadden aangehoord, gingen zij heen, beschaamd zonder iets anders te antwoorden, dan dat zij geen Theologen waren: maar ik zeide hun: Welaan, dan mijne heeren, laat uw Theologen komen en gij zult ons dan aanhooren als het u belieft.

(Er wordt beslist, dat Guido de Brès van Doornik naar Valenciennes zal vervoerd worden.)

Nadat ik daar 10 of 11 dagen gevangen gehouden was, had er een langdurige woordenwisseling plaats tusschen de heeren, die over ons gesteld waren: Sommigen wilden ons opnieuw in Valenciennes hebben: die van Doornik wilden (ons) niet aan de uwen afstaan, zeggende dat wij in het Doornksche waren gevangen genomen en de woordenwisseling liep zoo hoog tusschen de heeren du Reu en de Quatrevaux, dat zij bijna slaags raakten, en het werd laat in den nacht voor men hen belet had den degen te kruisen. De heer du Reu, die ons niet wilde laten gaan, nam den dag daarop den postwagen en ging naar Brussel, om met de Landvoogdes te spreken, dewelke hem beval ons aan die van Valenciennes over te geven.

Den dag na zijn terugkeer kwam men mij vroeg in den morgen zeggen, dat ik moest vertrekken: Sommigen zeiden dat het was om mij naar Brussel te geleiden, anderen naar Valenciennes.

(Wordt vervolgd.)

TH. DELLEMAN.

1) Hieruit zien we, dat Guido de Brès door zijn tijdgenooten als een der voornaamste figuren van de Nederl. Reformatoren beschouwd werd.

2) Want dit is Mijn lichaam.

3) Ad. Adimantum, Cap. 12. De desbetreffende uitspraak van Augustinus luidt: non dubitavit Dominus dicere. Hoc est corpus meum, cum signum daret corporis sui.

In de diss. van Beckmann, Vom Sacrament bei Calvin (Die Sacramentslehre Calvins in ihren Beziehungen zu Augustin) wordt op blz. 118 eveneens deze plaats uit Augustinus aangehaald. Ik vermeld dit, om te laten zien, hoe zeer Guido de Brès ter zake kundig was.

4) G. de Brès doelt hier op de bereiding der hostie.

5) Is het ware lichaam van Christus.

6) D.i. geen katholiek van overtuiging, maar iemand wiens overtuiging beheerscht werd door den wijn.

7) Om de kwestie, waar het hier over gaat, te begrijpen, diene voor den niet-theoloog het volgende citaat uit Bavinck's Dogmatiek IV, 606 en 607: Het Dogma van de transsubstantie stelde aan den dialectischen geest der Scholastiek een reeks van problemen over aard, tijd en duur der verandering, over de verhouding substantie en accidentiën....

De accidentia van brood en wijn, n.l. de vorm, smaak, reuk, kleur en zelfs de voedende kracht, blijven wel na de consecratie, maar zij inhaereeren niet meer in een subject; de substantie (n.l. brood), waarvan zij de eigenschappen waren, is weggenomen en door een gansch andere (n.l. Christus' vleesch) vervangen, van welke zij geen eigenschappen zijn, maar die zij alleen door hun schijn bedekken voor het oog.